

Vrijwel alle politieke partijen schrijven dit jaar in hun verkiezingsprogramma's over taal. Wat willen ze? En waarom schrijven ze dat zo slecht op?

Marc van Oostendorp

“Handen en voeten in de taal van je hart”

Taal in verkiezingsprogramma's 2012

Alle programma's van de (zittende) politieke partijen door-nemen om hun standpunten over taal te lezen – dat is een eigenaardige ervaring. Voor de gemiddelde politicus is taal geen lolletje. Taal wordt in de programma's vrijwel alleen genoemd als een opgave, als een pakket strenge eisen waaraan uiteenlopende groepen – van rechters tot kleuters – moeten voldoen. Maar zelf nemen ze het niet altijd zo nauw met hun taalgebruik.

Er is één onderwerp waarover iedereen het eens lijkt: er moet iets gebeuren aan zogenoemde 'voorschoolse educatie'. Kinderen die thuis onvoldoende Nederlands gehoord hebben, moeten voor ze naar de basisschool gaan eerst een tijdje hun Nederlands bijspijkeren in een apart klasje.

Met de consensus is het gedaan zodra de vraag opkomt wie dat voorschoolse onderwijs moet betalen. De VVD en de PVV zijn daar duidelijk over: de ouders. De VVD schrijft bijvoorbeeld:

We willen (...) al op 3-jarige leeftijd een verplichte taaltoets invoeren om te constateren of een kind een taalachterstand heeft. Is dat het geval, dan zijn ouders verplicht om hun kinderen voor eigen rekening via voorschoolse educatie te laten bijspijkeren.

Opvallender dan het standpunt zelf is misschien wel de constructie in de eerste zin, waardoor het lijkt alsof de VVD'ers die taaltoets willen invoeren als ze zélf drie jaar zijn.

■ HBO-NIVEAU

In ieder geval is het programma van de VVD duidelijk over wie de rekening betaalt. Bij de meeste andere partijen ontbreekt die duidelijkheid. Het CDA bijvoorbeeld:

De school van de kinderen is de plaats waar vorming tot verantwoordelijke medeburgers plaats heeft. Ouders en scholen moeten samen organiseren dat kinderen met een taalachterstand die kunnen inlopen voordat ze naar groep 1 van de basisschool gaan.

Van wiens geld die ouders en die scholen (welke scholen? de scholen “van de kinderen”!) dat moeten “organiseren”, wordt niet duidelijk gemaakt. Ook de PvdA, de ChristenUnie, D66 en de SP zeggen wel dat er iets moet gebeuren, maar treden niet in details. D66 wenst maar liefst dat er in iedere groep “minimaal 1 begeleider” aanwezig is “die is opgeleid op HBO-niveau”, maar zwijgt ook over de bekostiging daarvan. Alleen GroenLinks neemt uitdrukkelijk zelf ver-

antwoordelijkheid: “We investeren in beter taalonderwijs voor nieuw- en oudkomers.”

■ RECHT OP INBURGERING

Een ander onderwerp dat regelmatig aan de orde komt, is de taal van migranten, althans hun Nederlands. De standpunten daarover zijn enigszins voorspelbaar. De VVD en de PVV vinden dat het de verantwoordelijkheid van de migranten zelf is om de taal te leren. Wie niet goed genoeg Nederlands spreekt, krijgt geen bijstand meer. Wat goed Nederlands is, en wie dat bepaalt, zeggen de partijen er niet bij.

De ChristenUnie staat op het eerste gezicht aan de andere kant van het spectrum. De partij spreekt over “het recht op taalonderwijs” (mijn cursivering) en heeft een eigen plan voor de inburgering:

Inburgering wordt een praktijkopleiding die iedere nieuwkomer, die langere tijd wil blijven en geen startkwalificatie heeft, moet doorlopen. Lessen Nederlandse taal en cultuur worden gecombineerd met een vakopleiding, vrijwilligerswerk of een betaalde baan.

Toch staat dat achteloze woordje *moet* (“moet doorlopen”) er niet voor niets,

Illustratie: Frank Dann

want uit het programma blijkt dat de ChristenUnie vindt dat wie geen gebruikmaakt van zijn “recht” op inburgering ook zijn recht op een uitkering verliest.

Het standpunt van de ChristenUnie is in ieder geval uitgewerkt, zodat je het kunt beoordelen. Veel andere partijen zijn vager. De PvdA, het CDA en D66 melden allemaal stoer dat “van migranten verwacht mag worden dat ze de taal leren”, maar niet wat er gaat gebeuren als die mensen onverhoopt niet aan de verwachtingen voldoen.

Een tamelijk opmerkelijk geluid over dit onderwerp komt van de SP. Die partij werd zo'n twintig jaar geleden nog beschuldigd van racisme toen ze voorstelde migranten strengere taaleisen op te leggen. Nu dat door andere partijen is overgenomen, zwijgt de SP bijna helemaal over taalkwesties in haar programma, op één punt na: in een bijzin verklaart de partij zich tegen “het toelaten van grove taal tegen migranten”.

■ TAAL EN ENGELS

Voor het overige is het assortiment standpunten over taalzaken van de Nederlandse politiek een ratjetoe. Daarbij valt op dat men onder ‘taal’ eigenlijk alleen het Nederlands verstaat. Neem alleen al deze zin van D66, die suggereert dat Engels geen taal is:

Bij doorstroom naar het HBO, voor D66 een van de specialisaties, worden aanvullende eisen op het gebied van taal, rekenen en Engels gesteld.

Wat doen we met de vele talen die ons land rijk is – van het Nedersaksisch via de Nederlandse Gebarentaal tot en met het Sranantongo? Is het geen probleem dat Nederlandse scholieren steeds minder belangstelling hebben om vreemde talen te leren, zelfs als die talen economisch en cultureel voor ons van belang zijn, zoals het Duits en het Italiaans? Het maakt de politiek niet uit.

Behalve bij D66 komt het Engels alleen nog voor in het verkiezingsprogramma van de ChristenUnie. Dat is in het algemeen de partij met de uitvoerigste aandacht voor taalpolitieke vraagstukken en, of je het er nu mee eens bent of niet, ook de enige die de moeite lijkt te nemen af en toe een argument voor een taalbeleidsmaatregel te formuleren. Bovendien is het programma van de ChristenUnie met aanmerkelijk meer zorg geschreven dan dat van andere partijen – je slaat niet achterover van de pregnante formuleringen, maar je kunt in ieder geval volgen wat er staat.

Het is al lange tijd een van de strijdpunten van de ChristenUnie – en eerder van een voorloper van die partij, het GPV – om het Nederlands te laten opnemen in de grondwet. Dit bleef tot nu toe zonder resultaat. Zowel het laatste kabinet-Balkenende als het eerste kabinet-Rutte viel voor ze hun voorstellen hadden kunnen uitwerken.

■ IRONISCH

De ChristenUnie blijft het desalniettemin proberen en komt in dit programma met een gedetailleerd voorstel:

De Nederlandse taal wordt grondwettelijk verankerd. Naast opname van Fries in de grondwet, wordt de decentralisatie van het Friese taalonderwijs in bevoegdheid en middelen (...) doorgevoerd. Aan de overige talen in het Koninkrijk, Papiaments en Engels, wordt in het Caribisch deel van Nederland op gelijke wijze recht gedaan.

Inderdaad is sinds de Nederlandse Antillen zijn opgeheven en enkele eilanden als gemeenten aan Nederland zijn toegevoegd, een ingewikkelde situatie ontstaan voor voorvechters van opname van het Nederlands in de grondwet. Op de Benedenwindse Eilanden is het Papiaments een belangrijke bestuurstaal, waarvan de positie ongeveer gelijk is aan die van het Fries. Op de Bovenwindse Eilanden geldt hetzelfde voor het Engels. Daar komt nog bij dat veel Papiaments- en Engelstaligen veel minder goed Nederlands spreken dan de Friezen en dus meer behoefte hebben aan ondersteuning in de eigen taal.

Wanneer je dus een uitzonderingspositie voor het Fries wilt maken, moet je eigenlijk ook voor die andere talen iets regelen. Vooral in het geval van het Engels is dat een beetje ironisch, omdat die grondwetswijziging door de partij vroeger wel gepresenteerd werd als een wapen in de strijd tegen het oprukkende

■ HUTSPOT

Het CDA is overigens als enige andere partij ook voor erkenning van het Nederlands in de grondwet, maar meldt niet hoe dat dan precies met het Papiaments en het Engels moet. De passage waarin de partij zich over deze kwestie uitlaat, behoort bovendien tot de kreupele van deze verkiezingscampagne:

De Friese taal is – evenals het Nederlands – een Europees erkende taal en beide verdienen erkenning in de Nederlandse grondwet. Talen en dialecten geven de inwoners handen en voeten in de taal van hun hart. Wij moedigen die ontwikkeling aan. De overheid biedt ruimte aan de ontplooiing van die talen en dialecten.

De tweede zin van deze passage bevat een dusdanige hutspot van lichaamsdelen dat met geen mogelijkheid te begrijpen is welke “ontwikkeling” er in de derde zin precies aangemoedigd wordt. De vierde zin sluit dan af met de nogal loze oproep tot door de overheid geboden “ruimte aan ontplooiing”. (Nog los daarvan is het strikt genomen niet waar dat het Nederlands of het Fries ‘Europees erkend’ zijn; ze zijn hooguit door Nederland in een Europees kader erkend, allebei op een verschillende manier.)

■ AFRIKAANS

Echt grote aandacht voor een buitenlandse taal vinden we bij de PVV:

Het Afrikaans is nauw verwant met het Nederlands. De taal, gesproken in Zuid-Afrika en Namibië, wordt steeds verder gemarginaliseerd. Nederland komt op voor het Afrikaans en zijn sprekers, bijvoorbeeld via de ambassades en de Taalunie.

Voor wie de politiek de afgelopen jaren heeft gevolgd, is dit misschien onver-

Maar het schokkendst is toch wel de liefdeloze manier waarop er bij alle partijen met taal wordt omgesprongen.

Engels. De partij vindt het echter expliciet belangrijk om “de goede relatie tussen de landen binnen het Koninkrijk” in stand te houden en meent dat “respect voor de eigen taal, cultuur en tradities van de eilanden” daarvoor belangrijk is.

wacht: uitgerekend de PVV pleit ervoor om overheidsgeld te steken in een cultureel project in een ontwikkelingsland.

Ook in andere programma's kom je soms uitspraken tegen waarvan je je afvraagt wie ze daar geplaatst heeft en waarom: zo wil het CDA dat de rechters ►

verplicht wordt zich “in begrijpelijke taal” uit te drukken en meldt D66 uitdrukkelijk dat de publieke omroepen zouden moeten gaan samenwerken op het gebied van “vertaaldiensten”.

Er is overigens één zittende partij met een verkiezingsprogramma waarin het woord *taal* niet voorkomt. (Van de SGP was het precieze programma nog niet bekend toen dit artikel geschreven werd.) Dat is de Partij voor de Dieren – en omdat precies taal de mens van het dier doet verschillen, is dat misschien ook niet zo vreemd.

Maar het schokkendst is toch wel de liefdeloze manier waarop er bij alle

partijen met taal wordt omgesprongen, zelfs als men over taal praat. Groen-Links komt bijvoorbeeld met een potserlijk rijmpje: “Aandacht voor de Nederlandse taal is cruciaal.” Het volgende zinnetje van de PvdA is misschien wel de duidelijkste illustratie:

Kinderopvang, schulden en taal
mogen niet verhinderen dat iemand
werkt.

Taal wordt hier dus gepresenteerd als een hindernis, als iets wat het weleens onmogelijk kan maken dat iemand werkt – net zoals als schulden. Het vat

de houding van de politiek tegenover taal goed samen: taal is een probleem.

Natuurlijk kun je zeggen: maar dat wordt hier niet bedoeld. De schrijver wilde natuurlijk eigenlijk zeggen: ‘taalbarrières’, net zoals hij bedoelde ‘gebrek aan kinderopvang’ toen hij schreef dat “kinderopvang” soms verhindert dat iemand werkt. Maar als de strekking van al die programma’s is dat taal belangrijk is, waarom kan men dat dan niet wat preciezer uitdrukken? Waarom laat men de taal verhinderen dat zo’n programma ook echt werkt? ■